

بسم الله الرحمن الرحيم

تربیت معنوی فرزند با تاکید بر سوره یوسف (ع)

لیلا فروغی پور^۱

چکیده:

با مرور آیات قرآن کریم می توان فهمید که تربیت دینی در همه ابعاد قرآن بیان شده است. زیرا منبع اصلی و الگوی اساسی تربیت فرزندان است و به زندگی مؤمنین حرارت و معنی و حرکت می دهد، سوره یوسف یکی از سوره هایی است که در برخی از آیات آن از تربیت فرزند، صحبت کرده و یک ویژگی اختصاصی که در این سوره ذکر شده، این است که تمام آیات آن را به صورت تفصیل بیان کرده اند و اکثر آیات آن درس زندگی می دهد. این پژوهش از نوع توصیفی است و روش گردآوری آن، از نوع کتابخانه ای است که به بررسی نکات تربیتی والدین نسبت به فرزندان در مواردی از جمله توحید و خداپرستی، صبر و شکیبائی، امانتداری، عفت و پاکدامنی، خوش روئی، مدیریت بحران، صبر، علم و دانش، بهداشت روانی خانواده و رابطه ی پدر و فرزندی تنظیم شده است.

کلید واژه ها: قرآن، تربیت، سوره یوسف، پیام اخلاقی، پیام تربیتی.

^۱ - طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه الزهراء (سلام الله علیها)

مقدمه

سوره یوسف یا سوره احسن القصص دوازدهمین سوره و از سوره های مکی قرآن است. که در جزء ۱۲ و ۱۳ جای دارد و دارای صد و یازده آیه می باشد.

علت نامگذاری این سوره این است که از آیه چهار به بعد اغلب درباره زندگی و حیات حضرت یوسف (ع) صحبت می کند و داستان زندگی ایشان بر خلاف سرگذشت پیامبران دیگر که چند بار و به شیوه های گوناگون تکرار شده در همین سوره و بدون تکرار آمده است. این سوره داستان فوق العاده ی جوانی است که در میان پیامبران خود از زیبا ترین صورت ، کامل ترین نیروی جسمانی برخوردار است و زنی صاحب مقام و منصب او را به بردگی می برد ، او را بزرگ کرده و بعد می خواهد با او خلوت کرده و به شوهر خود خیانت کند که صدالبته خودش خوار و ذلیل و به بردگی یوسف در می آید چون ایمان راستین به الله دارد.

وجه تسمیه احسن القصص به این منظور است که مشتمل بر شیرین ترین و پر عبرت ترین داستان بیان شده است. زیرا جامعه ی جوان ما به این الگوهای قرآنی نیاز تا خود را از دام شیطان های زمان نجات داده و همیشه و در همه جا خدا را در نظر داشته که این مطلب از مهم ترین درسهای این سوره است . فرزندی که خدا محوری در قلب آن جای پیدا کند به این نکته همیشه اهمیت می دهد که هر کاری که می کند برای خدا باشد و اگر بخواهد کار اشتباهی بکند با در نظر گرفتن خداوند کار گناه را از خود دور کرده و آلوده نشود.

پیشینه بحث :

افراد زیادی در مورد داستان حضرت یوسف (ع) و نکات تربیتی که الگوی خانواده ها برای تربیت فرزندان است تحقیقات و تفاسیر متعددی نوشته اند که از آن جمله می توان به تفسیر جوان که منتخبی از تفسیر نمونه و زیر نظر آیه الله مکارم شیرازی که در آیه ۵۵ سوره یوسف (ع) به امانتداری و خزانه داری ایشان اشاره کرده و اینکه در دوران بد اقتصادی و فرهنگی چگونه اوضاع را مدیریت کرده است.

با توجه به تحقیقات انجام شده، این مقاله به صورت جزئی تر به بررسی نکات تربیتی سوره یوسف (ع) پرداخته است که در سایر پژوهشها مباحث به صورت کلی تر مطرح شده است، در این پژوهش، پژوهشگر به دنبال این است که نکات تربیتی، اخلاقی را که الگوی والدین برای تربیت فرزندان به کار برده می شود را در سوره یوسف مطرح کند.

مفهوم شناسی

سوره یوسف به خاطر بیان یکپارچه و مشروح داستان و سرگذشت او با پدر و برادرانش آغاز شده است، سپس به ایشان بشارت می دهد که خدا همیشه با پیامبر در ارتباط بوده تا جایی که او را به مقام و منزلت و عزیز مصر رسانده است.

دو محور اساسی سوره یوسف (ع) عبارتند از:

الف) نکات تربیتی و اخلاقی والدین نسبت به فرزندان

ب) ارتباط مؤثر و عاطفی بین پروسیر

محتوای این سوره عبارت است از بررسی نکات تربیتی و اخلاقی، مدیریت بحران، صبر در مورد سختیها و مشکلاتی که برای ایشان به وجود آمده است که مهم ترین این موارد می توان به روابط خانوادگی و عاطفی و چگونگی مقابله با سختیها و خدا محوری هم اشاره کرده است. و در آخرین مرحله، اینگونه می توان بیان کرد که

خداوند همیشه در کنار حضرت بوده و ایشان را مورد لطف خود قرار داده و در سخت ترین لحظات زندگی، او را تنها نگذاشته و حمایتش کرده است. و در آخر ایشان را آن قدر مقام و منزلت می دهد که هم به عزیزی مصر رسیده و هم به رویای خود که در کودکی که ۱۱ ستاره و ماه و خورشید به او سجده می کنند برای حضرت محقق می شود.

اهمیت تربیت دینی و معنوی

۱-۱ توحید و خدا پرستی

سوره یوسف به عنوان یکی از مهم ترین سوره های قرآن کریم به موضوع توحید و یکتا پرستی نیز داشته است. در این سوره بر یگانگی خداوند نقش زیادی در تقویت و اعتقاد مسلمانان داشته نو دارد. اگر ما انسانها به این مفاهیم با تدبیر از آنها پیروی کنیم، به سوی زندگی ای پر از ایمان تقوا و هدایت الهی حرکت خواهیم کرد.

با توجه به «آیه ۲۹ سوره یوسف» «يَا صَاحِبِ السِّجْنِ أَرْبَابُ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ» به اهمیت به توحید و یگانگی خداوند تأکید کرده و به مسلمانان را یاد آوری می کند که تنها خداوند قابل پرستش است و هیچ شریکی برای او وجود ندارد.

زمانی که یوسف را به جرم پاکی به زندان انداختند. در زندان هم، زندانیان را به پذیرش خدای واحد دعوت کرد و به آنها فرمود شما باید خدایی را پرستید که موجودات، همه به آن ما محتاج هستند، خدایی که مهربان است و تعدد زوجات ندارد، خداوندی که عامل وحدت است و یگانه و یکتا است. خدایی که پاداش نیکو کاران را ضایع نمی کند و همیشه با کسی که او را می پرستند با عدالت رفتار می کند و به دست بشر ساخته نشده و قادر به انجام هر کاری است.

انسانی که در هر زمان و مکانی فقط به خدا تکیه و پناه می برد قطعاً نشان می دهد که تربیت دینی و توحیدی از کودکی با او اخت گرفته، به خاطر همین ایشان در برابر وسوسه ها و فتنه ها مقاومت می کرد.

۱-۲ صبر و شکیبایی

حضرت یوسف خوابش را برای پدرش تعریف می کند، یک حس امنیت به او دست داده ، خیالش راحت است که همیشه پدرش در کنارش است و می تواند مشکلات را حل کند، برای آنکه ارتباطی مثبت و صمیمانه با فرزندان داشته باشیم لازم است که صحبت‌های آنها را بدون قضاوت گوش کنیم.

در سوره حضرت یوسف (ع) به این اشاره دارد که در رفتار با فرزندان چگونه باید برخورد کنیم.

جایگاه احترام به فرزند

قرآن کریم شیوه های تربیت و احترام به فرزند را به وضوح نشان می دهد. یکی از آن سوره ها داستان حضرت یعقوب (ع) و فرزندانش است. زمانی که حضرت یوسف (ع) رویای خود را برای پدرش بازگو کرد حضرت یعقوب با احترام به رویای فرزندش گوش می دهد و با مهربانی و دلسوزی او را از خطری که ممکن است برایش اتفاق افتد آگاه می کند.

در روایات اسلامی، تأکید ویژه ای بر احترام به فرزند بیان شده است، تکریم و احترام به فرزند هم یک وظیفه انسانی است و هم یک امر دینی ، که اگر به طور صحیح انجام شود باعث تربیت صحیح در فرزند می شود.

زمانی که فرزندان از والدین خود احترام می بینند، به احساس امنیت روانی دست پیدا کرده و بهتر در زندگی و مسائل دینی می توانند پی برده و هم به خود احترام گذاشته و هم به والدین خود ، و به بهبود روابط خانوادگی منجر می شود و رابطه عاطفی و معنوی فرزند هم بالا می رود.

یکی از جلوه های احترام به فرزند، گوش دادن به او و خواسته هایش است که گاهی با تصدیق گفتارهای او و گاهی با انکار صحیح و صبر و حوصله نیازهای او را به ایشان می گوید.

احترام به فرزند راهی است که باعث ایجاد رابطه و پیوند عاطفی بین فرزند و والدین می شود. و نیازهای روحی و تربیتی او را برآورده کرده و احساسات فرزند را درک می کند که این رفتار از سوی والدین باعث تقویت اعتماد به نفس و شخصیت فرزندان شده و ایشان را برای زندگی شایسته و معنوی آماده تر می کند.

معصومین (ع) ما هم با صبر و حوصله به سخنان فرزندان خود گوش داده و نیازهای آنها را درک می کردند

امام علی (ع) در نامه ۳۱ نهج البلاغه می فرماید:

«قَلْبُ الْوَلَدِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ، مَا أُلْقِيَ فِيهَا مِنْ شَيْءٍ»

قلب کودک مانند زمین خالی است. هر چیزی که در آن کاشته شود، آن را می پذیرد. این فرمایش امام علی (ع) نشان می دهد که توجه کردن به فرزند و تأمین نیازهای روحی او نقش مهمی در تربیت دینی و معنوی کودک دارند، هر چه این توجه کردن ما بیشتر باشد آثار و عواقب بسیار خوبی در آینده فرزند می تواند داشته باشد و انسانهایی موفق و قوی تربیت شوند که توانایی سروسامان دادن به مشکلات خود را داشته باشند. رفتار محترمانه با کودک موجب خود باوری و اعتماد به نفس و احساس ارزشمندی در کودک کرده و او را برای شکوفا کردن استعدادها و توانایی هایش یاری می کند. وقتی کودک را با احترام صدا می کنیم، او هم یاد می گیرد که با والدین و دیگران هم با احترام صحبت کند.

نتیجه

با توجه به اینکه اسلام بر تربیت فرزندان تأکید فراوانی داشته و یکی از وظائف مهم والدین است.

به این نتیجه می‌رسیم که با توجه به نکات تربیتی، اخلاقی که در این سوره اشاره شده بهترین الگو برای خانواده به کار می‌رود. اگر در خانواده ای توحید و یکتا پرستی در همه رفتارها و کارها بنیان شود، آن خانواده دچار مشکلات رفتاری و عاطفی و الگوپذیری بد نمی‌شود.

اگر انسانها در برابر سختیها و مشکلات صبور باشند، خداوند هم همیشه به او کمک می‌کند. «ان الله مع الصابرين» خدا با انسان های صبور است ...

رفتار عاطفی پدر و فرزند باعث میشود که خانواده محکم شود و هر کاری که فرزند انجام دهد زیر نظر پدر باشد و فرزند تمام صحبت های خود را فقط با خانواده مطرح کند.

عفت و پاکدامنی یکی از نکات تربیتی بسیار مهم است که سالها خانواده را در کنار هم نگه می‌دارد نمی‌گذارد که از هم پاشیده شود.

هر چه که محبت، امنیت و حمایت در خانواده عمیق تر باشد، افراد احساس کمبود کمتری خواهند کرد و در نتیجه افراد در صورت مواجه شدن با مشکلات عاقلانه تر تصمیم گیری کرده و به خودشان اعتماد دارند.

منابع :

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

۱- انصاریان ، حسین ، سیری در معارف اسلامی (عرفان) در سوره یوسف (ع)، ج ۲۹، قم ، دارالعرفان ،

چ اول ، بهار ۱۳۹۵

۲- افغانی، سعید ، ترجمه و تفسیر سوره الطور ، چ اول ، ۱۴۰۱

۳- جوادی آملی ، عبد الله ، تفسیر سوره یوسف (ع) ، کتاب مبین، چ اول ، دی ۸۹

۴- محمدی ری شهری، محمد ، میزان الحکمه ، مؤسسه دار الحدیث ، بیروت ، لبنان ، چ دوم ، ۱۴۱۹

۵- شیخ صدوق ،من لا یحضره الفقیه ،ج۴، انتشارات جامعه مدرسین ، قم ، ۱۴۱۳

۶- طباطبائی ،محمد حسین ،المیزان فی تفسیر القرآن ، ج ۲۱ ، تهران -، کانون انتشارات

محمدی ، چ ۱ ، ۱۳۴۹

۷- صدری پور ، نبی الله ،مقاله پژوهشی ، دوره ۷ ، فروردین ۱۳۹۹

۸- علامه مجلسی ، بحار الانوار، ج ۱۹ ، مؤسسه الوفاء ، بیروت ، لندن ، سال ۱۴۰۴ هـ ق

۹- قرائتی ،محسن ، تفسیر نور، مرکز فرهنگی، درسهای از قرآن، ج۶، تهران، چ ۱۱ ، ۱۳۸۳

۱۰- قریشی ، سید علی اکبر ، احسن الحدیث ، ج ۲، بنیاد بعثت ، تهران ، چ سوم

۱۱- ثقفی تهرانی ، محمد ، روان جاوید ، ج ۲ ، برهان ، چ سوم ، ۱۳۸۶

۱۲ - مغنیه، محمد جواد ، تفسیر کاشف، ج ۴، تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، چ دوم ، ۱۳۹۲

۱۳ - مکارم شیرازی ، ناصر ، تفسیر جوان ، ج ۹ ، تهران ، دار الکتب الاسلامیه ، چ اول ، ۱۳۷۴

۱۴ - حویزی ، عبدعلی بن جمعه ، نورا التقلین ، ج ۳ ، قم ، نوید اسلام ، چ دوم ، بهار ۱۳۹۲